

ТЕОРЕТИЧНІ ВЕКТОРИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

THEORETICAL VECTORS OF THE PROBLEM OF FORMING BUSINESS COMPETENCE IN FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті здійснено обґрунтування теоретичних векторів проблеми формування підприємницької компетентності у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Через нові вимоги до освітньої діяльності закладів дошкільної освіти постає необхідність у вихователях нового формату – конкурентоспроможних, мобільних, професійних, творчих фахівців із сформованими відповідними загальними та професійними компетентностями. Зауважено, що підвищення якості професійної діяльності вихователів, з урахуванням вимог професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» та Державного стандарту дошкільної освіти України, на перший план висуває необхідність врахування їхніх індивідуальних особливостей, особистісних та професійних якостей, приділення уваги творчості, креативності, здатності до критичного мислення, реалізації нових ідей, проєктів та готовності до саморозвитку та самовдосконалення упродовж життя. Визначено творчу педагогічну діяльність вихователя закладу дошкільної освіти як діяльність, спрямовану на вирішення творчих завдань, результат якої має особистісну, соціальну значущість як для педагога, так і для вихованця та уможливує самовдосконалення особистості, прояв творчих здібностей, реалізацію нових ідей. Акцентовано увагу на вагомості підприємницької компетентності та її сформованості у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти. З огляду на зміст та потенціал цієї компетентності у професійній діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти автори вважають за доцільне перенести її із ряду загальних компетентностей у професійні. Підприємницьку компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти визначено як особистісно-професійну якість, передумову ефективної професійної діяльності, професіоналізму, побудованих на засадах творчості, креативності та інноваційності.

Ключові слова: майбутні вихователі закладів вищої освіти, професійна підготовка, підприємницька компетентність, самоменеджмент, soft skills, творчість, педагогічна творчість, творча педагогічна діяльність

вихователя закладу дошкільної освіти, самопрезентація.

The author of the article has substantiated the theoretical vectors of the problem of forming business competence in future educators of preschool educational institutions. According to the new requirements for the educational activities of preschool educational institutions, there is a necessity for teachers of a new format – competitive, mobile, professional, creative specialists with the relevant general and professional competencies. It has been noted that improving the quality of professional activity of educators, taking into account the requirements of the professional standard «Educator of Preschool Educational Institution» and the State Standard of Preschool Education of Ukraine, highlights the necessity of taking into account their individual characteristics, personal and professional qualities, paying attention to innovation, creativity, ability to think critically, implement new ideas, projects and readiness for self-development and self-improvement throughout life. We have defined the creative pedagogical activity of preschool educators as an activity aimed at solving creative tasks, the result of which has personal and social significance for both the educator and the student and makes it possible to improve the personality, manifestation of creative abilities, and implementation of new ideas. Attention has been focused on the importance of business competence and its formation in future educators of preschool educational institutions in the process of professional training at higher educational establishments. Taking into account the content and potential of this competence in the professional activity of future specialists in preschool education, the authors consider it appropriate to transfer it from a number of general competencies to professional ones. The business competence of future educators of preschool educational institutions has been defined as a personal and professional quality, a prerequisite for effective professional activity, professionalism, built on the principles of talent, creativity and innovation.

Key words: future educators of higher educational establishments, professional training, business competence, self-management, soft skills, creativity, pedagogical creativity, creative pedagogical activity of an educator of a preschool educational establishment, self-presentation.

УДК 334.012.23:005.336.2:[378:373.2.011.3-051]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.27>

Мисик О.С.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Зданевич Л.В.,
докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасне суспільство висуває нові вимоги до освітньої діяльності закладів дошкільної освіти, які зумовлені, у свою чергу, вимогами до нового рівня освіти та виховання дітей дошкільного віку, задекларованими державним стандартом дошкільної освіти. Виконати поставлені вимоги може тільки вихователь нового формату – конкурентоспроможний, мобільний, професійний, творчий фахівець із

сформованими загальними та професійними компетентностями, виокремленими у професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти». Отже, потреба у підвищенні якості професійної діяльності вихователів в умовах сучасних закладів дошкільної освіти, з урахуванням вимог законодавчої бази у сфері дошкілля, на перший план висуває необхідність врахування їхніх індивідуальних особливостей, особистісних та професійних

якостей, приділення уваги творчості, креативності, здатності до критичного мислення, реалізації нових ідей, проєктів та готовності до саморозвитку та самовдосконалення упродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними науковцями і практиками ґрунтовно досліджено різні аспекти професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (Л. Артемова, Т. Атрощенко, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зданевич, К. Крутий, Н. Миськова, Р. Найда, О. Половіна, О. Попович, А. Чаговець та ін.). Педагогічна майстерність та педагогічна творчість педагога обґрунтовані у напрацюваннях Л. Алексєнко-Лемовської, К. Волинець, В. Гриньової, Н. Гузій, І. Зязюна, Н. Кічук, С. Сисоевої та ін. Інноваційна діяльність майбутніх педагогів як маркер їхньої професійної компетентності розкрита О. Бобирєвою, Ю. Будас, І. Дичківською, В. Кошель та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав наявність ґрунтовних досліджень з проблем професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, педагогічної майстерності, педагогічної творчості. Проте, феномен підприємницької компетентності та теоретичне обґрунтування процесу формування її у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти здійснюється вперше.

Мета статті – здійснити обґрунтування теоретичних векторів проблеми формування підприємницької компетентності у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Підприємницька компетентність, згідно із професійним стандартом «Вихователь закладу дошкільної освіти», – це «здатність до творчого пошуку й реалізації нових ідей, до самопрезентації результатів своєї професійної діяльності; здатність до керування власним життям і кар'єрою, планувати й управляти культурними та соціальними проєктами, критично мислити» [6]. Саме ця компетентність уможливить вирішення майбутніми вихователями основної мети професійної діяльності, що полягає у «організації навчання, виховання та розвитку вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти шляхом формування ключових компетентностей відповідно до державного стандарту» [6] та досягати професіоналізму у своїй сфері. Пояснимо свою думку.

Професійна діяльність вихователів закладів дошкільної освіти, відповідно до її специфіки, передбачає здатність до постійного творчого пошуку й реалізації нових ідей. Розумінню цього сприятиме характеристика понять «творчість», «педагогічна творчість» та «творча педагогічна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти».

Дефініція «творчість» визначається у Великому тлумачному словнику сучасної української мови як «діяльність людини, спрямована на створення

духовних і матеріальних цінностей»; як «діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку мислення у його вищій формі, яке виходить за межі того, що потрібно для розв'язування задачі, що виникла, вже відомими способами» [3, с. 1435]. Творчість розуміється С. Сисоевою як «як системне явище включає певну сукупність взаємопов'язаних компонентів, а саме: творчі здібності; творчий процес; ступінь індивідуального розвитку творчих здібностей; якості особистості, що забезпечують творчу діяльність». До основних показників творчих здібностей відносять: інтерес до певного виду предметів або об'єктів і дій із ними; увагу до певного кола об'єктів; внутрішню зосередженість і «неувагу» до навколишнього; оригінальний підхід до стандартних завдань; намагання змінювати, реконструювати те, із чим доводиться стикатися [9, с. 101].

У процесі формування творчої особистості дитини в її освітньо-виховній взаємодії з педагогом, як зазначає С. Сисоева, їхні власні можливості розвиваються й набувають об'єктивного характеру, відбиваючись у конкретних особистісних якостях і особливостях. Саме тому дослідниця вважає, що процес формування творчої особистості учня неможливо відокремити від творчого розвитку того, хто його навчає й виховує. Погоджуємося, що цей процес є не тільки сукупністю послідовних і взаємопов'язаних дій педагога й учнів, спрямованих на свідоме й міцне засвоєння системи знань, умінь, навичок, формування світогляду учнів, культури поведінки тощо, а й сукупністю послідовних і взаємопов'язаних «перетворень» у їх творчому розвитку: мотивації, характерологічних особливостей, творчих умінь, психічних процесах, що сприяють успіху людини у творчій діяльності. Саме цей процес відображає сутність педагогічної творчості [8, с. 83].

Педагогічна творчість, як стверджує С. Сисоева, займає особливе місце серед різних видів творчості, оскільки саме вона визначає вектори розвитку всіх творчих процесів людства. Носієм педагогічної творчості є вчитель, який стоїть біля витоків розвитку особистості кожної людини. Саме вчитель значною мірою супроводжує і надихає творчий розвиток людини у найбільш сенситивні до педагогічного впливу періоди її життя. Метою і результатом педагогічної творчості є творчий розвиток вихованців, який передбачає поступове формування у них здатності до творчості – інтегральної якості особистості, що об'єднує спрямованість й мотиви, творчі уміння й психічні процеси, характерологічні якості особистості, які забезпечують людині успіх у творчості і піднімають діяльність людини до творчого рівня. Авторка переконана – для того, щоб природжена креативність особистості зреалізувалася у творчій продуктивній діяльності, необхідно не тільки забезпечити

психолого-педагогічний супровід розвитку цієї креативності, а й цілеспрямований педагогічний вплив на особистість щодо формування тих «додаткових» якостей, які забезпечують їй успіх у творчій діяльності [8, с. 11].

Для творчої особистості характерні такі якості як високий рівень спрямованості на творчість, мотиваційно-творча активність, самобутність, рішучість, вміння не зупинятися на досягнутому тощо. Саме ці ознаки, на думку К. Волинець, є характерними для сучасного творчого вихователя дітей дошкільного віку [4, с. 108]. Авторка закликає враховувати специфічні особливості професійної діяльності вихователя дітей дошкільного віку, які на відміну від діяльності фахівців в інших галузях, пов'язані з тим, що педагог реалізує особисті й професійні творчі потенції у процесі творення особистості дитини, сприяє розкриттю її творчих можливостей [4, с. 106].

Погоджуємося з Л. Алексєєнко-Лемовською, що вихователю закладу дошкільної освіти доводиться часто вирішувати безліч типових і нестандартних педагогічних завдань у мінливих обставинах. Вирішуючи ці завдання, вихователь будує освітню діяльність відповідно до загальних правил евристичного пошуку: аналізує педагогічну ситуацію; відповідно до вихідних даних проєктує результат освітньої діяльності; аналізує засоби, які необхідні для досягнення бажаного результату; оцінює отримані дані; формулює нові завдання. На думку дослідниці, творча педагогічна діяльність вихователя закладу дошкільної освіти складається з таких етапів: виникнення педагогічної ідеї, опрацювання та перетворення її в гіпотезу, пошук засобів та способів запровадження в освітню діяльність. Досвід творчості набувається вихователем за умови систематичної активної педагогічної діяльності при вирішенні спеціально підібраних завдань та організації як навчальної, так і реальної професійно-орієнтованої діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти [1, с. 7].

Отже, на основі вищезазначеного, творчу педагогічну діяльність вихователя закладу дошкільної освіти трактуємо як діяльність, спрямовану на вирішення творчих завдань, результат якої має особистісну, соціальну значущість як для педагога, так і для вихованця та уможливорює самовдосконалення особистості, прояв творчих здібностей, реалізацію нових ідей.

Одним із сучасних комунікаційних засобів діяльності, важливою умовою формування професіоналізму майбутнього педагога є, на думку М. Радченко, здатність до самопрезентації [7, с. 71]. Так, самопрезентацію (лат. подання) у соціолого-педагогічному словнику визначено як «акт самовираження, спрямований на те, щоб створити добре враження, узгодження з ідеалами інших видатних людей [10, с. 129]. М. Радченко акцентує увагу на

необхідності розглядати здатність до самопрезентації в числі значущих особистісно-професійних якостей фахівців, що обумовлюють їх конкурентоспроможність на ринку праці і формувати цей феномен належним чином у майбутніх педагогів ще в період навчання у закладах вищої освіти [7, с. 74].

Основними якостями, вміннями і навичками, які забезпечують ефективну самопрезентацію майбутнього педагога М. Радченко виокремлює такі: навички конструктивної рольової поведінки; володіння ефективним стилем поведінки і спілкування; емоційна позитивність і стресостійкість; вміння конструктивно (змістовно, лаконічно) розповісти про себе; позитивні життєві установки (впевненість в собі, індивідуальність, дотримання етики ділового спілкування, переконливість, зацікавленість, обізнаність, адекватний зовнішній вид, організованість тощо). До важливих для самопрезентації характеристик особистості М. Радченко відносить: креативність, доброзичливість, комунікабельність, емпатію і рефлексію, самоконтроль і самовладання, духовність і моральність, оптимізм, волю, терпимість тощо. Наведені особистісні якості представляють собою фактори ефективної самопрезентації, та, одночасно, частину змісту інформації про зовнішні умови самопрезентації [7, с. 75]. Підтримуємо позицію дослідниці, що самопрезентація в педагогічній площині виступає як критерій професіоналізму та критерій педагогічної компетентності майбутніх педагогів. Формувати та розвивати навички самопрезентації у майбутніх педагогів можна за допомогою використання інтерактивних методів навчання, методу портфоліо, проведення тренінгів та практикумів із психокорекції, викладання спецкурсів тощо [7, с. 76].

Розглядаючи складову підприємницької компетентності майбутніх вихователів «здатність до керування власним життям і кар'єрою» маємо на увазі самоменеджмент, який трактується А. Чкан та співавторами як «мистецтво керувати собою, своїм часом, своїм життям, свідомо робити свою кар'єру через самооцінку, самовизначення, саморозвиток; послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу» [12, с. 7]. Основна мета самоменеджменту, як зазначають науковці, полягає в тому, щоб: максимально використовувати власні можливості; свідомо керувати своїм життям, самовизначатися; протистояти зовнішнім обставинам на роботі та в особистому житті. Перевагами самоменеджменту виокремлено: виконання роботи з меншими витратами; кращі результати праці; краща організація праці; менше поспіху і стресу; більше задоволення від роботи; велика мотивація праці; підвищення кваліфікації; менша завантаженість роботою; менша кількість помилок; досягнення професійних і особистих цілей найкоротшим

шляхом [12, с. 8]. Враховуючи специфіку професійної діяльності у закладах дошкільної освіти, майбутні вихователі повинні оволодіти основами самоменеджменту у процесі професійної підготовки, щоб досягти вищезазначеної його мети.

Однією з особливостей професійної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти є пошук нестандартних рішень для розв'язання різноманітних педагогічних, культурних, соціальних та інших проблем. Саме тому слушною є складова підприємницької компетентності, яка наголошує на здатності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти планувати й управляти культурними та соціальними проектами.

Як вважає О. Безпалько, проект можна характеризувати як систему сформульованих завдань, фізичних об'єктів, технологічних процесів, відповідної документації, що створюються й впроваджуються для реалізації цих завдань, а також сукупність ресурсів та управлінських рішень щодо досягнення проектної мети. Це унікальне починання, яке інтегрує в собі як певну ідею, задум, так і дії щодо втілення цього задуму в життя [2]. Соціальний проект визначається автором як «сконструйоване соціальне нововведення, мета якого – створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яке має просторово-часові та ресурсні обмеження та вплив якого на людей позитивний за своїм соціальним значенням» [2]. У навчальному посібнику «Соціальне проектування» О. Безпалько акцентує увагу на соціально-педагогічному проекті, який визначає як «сконструйоване соціальне нововведення, мета якого – вдосконалення педагогічних процесів (розвитку, освіти, виховання, соціального становлення особистості) у певних соціокультурних умовах» [2].

Культурний проект – це певна культурна ініціатива, що допомагає отримати нові знання, навички, досвід щодо розробки та втілення цікавої ідеї. Цей вид проекту Н. Фроленкова розглядає як неповторюваний, одноразовий захід або комплекс взаємопов'язаних заходів, які обмежені часом, бюджетом, ресурсами і призначені для реалізації унікальних цілей та завдань по перетворенню культурного середовища, створенню культурних об'єктів або нових видів послуг, збереження культурних надбань тощо [11, с. 231]. Для нашого дослідження вагомою є думка авторки, згідно з якою планування проекту – найважливіша частина в управлінні проектом. Для того, щоб культурний проект був ефективно реалізований і цілі досягнуто, необхідно дотримуватись алгоритму планування і реалізації проектних ідей, використовуючи на кожному етапі відповідні методи та інструменти [11, с. 232].

Отже, здатність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти планувати й управляти культурними та соціальними проектами є вагомою

складовою підприємницької компетентності, чинником професійного зростання, передумовою досягнення професійного акме.

Що стосується здатності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які працюватимуть у системі «людина-людина», до критичного мислення, то розуміємо її як одну із soft skills (м'яких, гнучких навичок). Такої ж думки і К. Коваль, яка пропонує наступну класифікацію soft skills: індивідуальні якості особистості (здатність критично мислити, налаштовуватися на позитив, чітко ставити мету та працювати на її досягнення, орієнтуватися на кінцевий результат); комунікаційні якості (здатність чітко та лаконічно висловлювати свою думку, ввічливо та толерантно спілкуватися, звертати увагу на культурні та національні особливості співрозмовника); управлінські якості (здатність працювати в команді, очолювати її, брати на себе відповідальність за рішення, які приймає колектив, працювати не тільки над своїм розвитком, але й над розвитком усіх членів команди, створювати сприятливе середовище для роботи, орієнтуватися у часовому просторі та регламентувати свої дії) [5, с. 27].

Висновки. Отже, на основі вищезазначеного, акцентуємо увагу на вагомості підприємницької компетентності та її сформованості у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти. З огляду на зміст та потенціал цієї компетентності у професійній діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти вважаємо за доцільне перенести її із ряду загальних компетентностей у професійні. Підприємницьку компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти визначаємо як особистісно-професійну якість, передумову ефективної професійної діяльності, професіоналізму, побудованих на засадах творчості, креативності та інноваційності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєнко-Лемовська Л. В. Складники професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти: педагогічна майстерність, педагогічна творчість. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2019. Випуск 69. С. 5–9.
2. Безпалько О. В. Соціальне проектування: навчальний посібник. Київ, 2010. 127 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2615/1/O_Bezpalko_SP_IL_KUBG.pdf
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Волинець К. І. Методичний супровід творчої діяльності вихователя в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2022. Випуск 44. Т. 1. С. 105–110.
5. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник*

Вінницького політехнічного університету, 2015. Вип. 2. С. 162–167.

6. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Мінекономіки України № 755-21 від 19.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>

7. Радченко М. Самопрезентація як критерій формування професіоналізму майбутнього педагога. *SWorld Journal*, 2020. № 7(06-07). С. 71–77.

8. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. К.: Міленіум, 2006. 344 с.

9. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. Київ : Поліграфкнига, 1996. 406 с.

10. Соціолого-педагогічний словник / За загальною ред. В. В. Радула, вид. 2-ге. Харків : Мачулін, 2015. 443 с.

11. Фроленкова Н. А. Загальні підходи до управління культурними проєктами. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*, 2023. Вип. 1 (101). С. 228–238.

12. Чкан А. С., Маркова С. В., Коваленко Н. М. Самоменеджмент : навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Менеджмент». Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 84 с.